

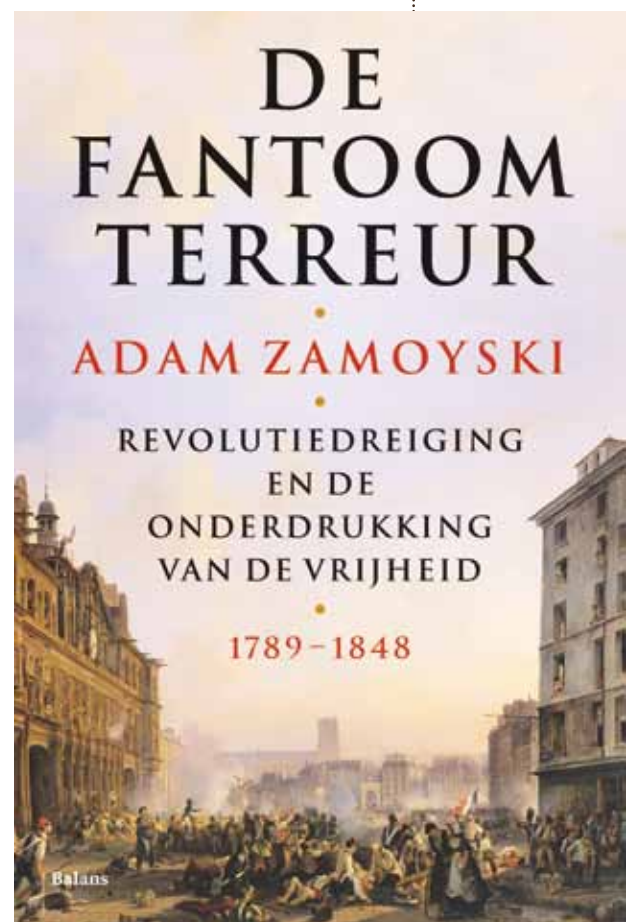
NEGENTIENDE-EEUWSE ANGST VOOR REVOLUTIE LEIDDE TOT ONGEKENDE ONDERDRUKKING

Zoals het jaar 2014 op historisch vlak in het teken stond van de Eerste Wereldoorlog, zo stond het jaar 2015 in het teken van de Slag bij Waterloo. Tegelijk met de herdenking van deze historische gebeurtenis is ook een hernieuwde interesse in, en herwaardering van de gehele negentiende eeuw waar te nemen. De populariteit van de tv-serie *De IJzeren Eeuw* afgelopen voorjaar getuigt van deze nieuwe belangstelling voor de negentiende eeuw, waarin 'het begin van ons moderne Nederland' ligt. Een dergelijke opvatting ligt ook ten grondslag aan het boek *De fantoomterreur* van Adam Zamoyski. In dit werk bouwt Zamoyski verder op zijn eerdere boeken die handelden over het Congres van Wenen (2011) en Napoleons fatale veldtocht naar Rusland (2012). *De fantoomterreur* bestrijkt de gehele periode vanaf de Franse Revolutie tot het revolutiejaar 1848. Zamoyski's centrale these luidt dat deze periode het begin zag van de moderne politiestaat. 'Op elke actie volgt een reactie.' De reactie van heersende machten in Europa op de Franse Revolutie was de opbouw van een groot controleapparaat, bestaande uit politieagenten, informanten en spionnen, dat alle geledingen van hun eigen samenleving moest controleren op gezagsondermijnende elementen. Paradoxaal genoeg volgden de tegenstanders van de Franse Revolutie hierbij het voorbeeld van Joseph Fouché, het hoofd van de Franse politie en geheime dienst onder Napoleon. Toen die laatste was verslagen, bleef de angst voor revolutie Europa's politieke

leiders in zijn greep houden. Zamoyski beschrijft mooi hoe deze angst personen zoals de Oostenrijkse staatsman Klemens von Metternich en de Russische tsaar Nicolaas I dreef tot het creëren van een netwerk van informanten en spionnen dat diep doordrong tot het privéleven van gewone burgers. De politiestaat die deze heren zo tot stand brachten, doet sterk denken aan het voormalige Oost-Duitsland. De vele historische parallellen die uit Zamoyski's relaas kunnen worden getrokken behoren tot de sterkste punten van *De fantoomterreur*. Daarnaast blinkt Zamoyski ook uit in het kort en kleurig omschrijven van zijn hoofdpersonen. Daarbij kan hij het niet nalaten hier en daar ook een sneer uit te delen. Zo typeert Zamoyski de Engelse filosoof Edmund Burke als 'hysterisch', en beschrijft hij Marx als iemand die 'tot vervelens toe de zaken wilde classificeren' en daarbij de plank soms volledig misloeg. Een ander sterk punt is dat het boek moeilijke verklaringen niet uit de weg gaat. Zo maakt hij ettelijke keren duidelijk dat veel gebeurtenissen een rare mix zijn van toevalligheden, lokale omstandigheden en structurele factoren, ook het Koninkrijk der Nederlanden en de Belgische Opstand – als katalysator van angsten en gebeurtenissen elders in Europa – komt daarbij kort aan de orde. Het boek kent echter ook enkele zwakke punten. Het zwakste punt zijn de laatste twee hoofdstukken waarin Zamoyski in zo'n 25 pagina's de gebeurtenissen van het revolutiejaar 1848 beschrijft en een aantal algemene conclusies trekt. Deze conclusies doen wat geforceerd aan. De

suggestie bijvoorbeeld dat 'de onderdrukking van nationale ambities' in Duitsland aan de wieg stond van de verschrikkingen van de twintigste eeuw kan gemakkelijk worden tegengesproken. Immers, met de stichting van het Duitse Keizerrijk in 1871 werden deze nationale ambities vervuld. Daaruit blijkt maar weer dat de geschiedenis zich niet zo gemakkelijk laat verklaren, zelfs niet door zo'n belezen auteur als Zamoyski, wiens *De fantoomterreur* zeker een breed lezerspubliek verdient.

Jaap Nieuwstraten

DE FANTOOMTERREUR. REVOLUTIEDREIGING EN DE ONDERDRUKKING VAN DE VRIJHEID 1789-1848. Adam Zamoyski (Balans, Amsterdam 2015), 607 blz., € 30,45